

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

РИБАК ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 37.017.18

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І
ЛІТЕРАТУРИ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ
(1945-1996 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
МАЦЬКО Віталій Петрович,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
завідувач кафедри української мови і літератури.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
РОМАНЮК Світлана Захарівна,
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича,
професор кафедри педагогіки та методики
початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
ГЕРЦЮК Дмитро Дмитрович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
декан факультету педагогічної освіти.

Захист відбудеться «19» грудня 2018 року о 10⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.24 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, 2-й поверх, к. 226.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1 та на сайті <http://www.lp.edu.ua/research/dissertations-directory>.

Автореферат розісланий «16» листопада 2018 р.

**В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

О. С. Білик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Освіта українського зарубіжжя – багатоаспектне суспільно-культурне явище, в якому історія української школи та викладання в ній українознавчих предметів, зокрема української мови і літератури, посідає важливе місце в процесі культурного збереження національної ідентичності. Встановлення та інтенсифікація зв'язків із закордонним українством є важливою складовою сучасної державної етнополітики, сприяє задоволенню національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури.

Із проголошенням незалежної Української держави посилились двосторонні контакти у сфері освіти на державному й громадському рівнях. Це задекларовано в Конституції України (ст. 12) та законах України «Про закордонних українців» (2004), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року, Концепції «Нова українська школа» (2016).

Цей перелік документів свідчить про те, що українська словесність як вияв народного духу в художньому слові має особливу значущість для виживання українців за межами історичної батьківщини. З усього різноманіття культурно-політичного життя українства важливими є ті суспільно-історичні, літературні та педагогічні чинники, які спонукали і спонукають українські громади до утримання і розвитку власної школи та створення для них навчальних посібників, підручників, науково-методичних праць, а також їхня роль в організації навчальної діяльності з української мови і літератури, спрямованої на збереження власної ідентичності в поліетнічному соціумі країни проживання.

Активна діяльність української діаспори щодо збереження української мови і літератури в умовах інтенсивних процесів зросійщення в радянській Україні сформувала передумови для відродження української мови, повернення забутих імен українських літераторів, твори яких були введені до шкільної програми (В. Барка, У. Самчук, Е. Андіївська, К. Перелісна, І. Багрянний, Є. Маланюк, О. Ольжич, О. Теліга) у добу незалежності України. Низку праць цій проблемі присвятили вітчизняні дослідники-педагоги Г. Бигар, А. Богданюк, Л. Божук, Д. Герцюк, Ю. Заячук, В. Кемінь, С. Романюк, І. Руснак, Т. Плазова, О. Сидоренко, С. Потапчук, Ю. Герцог, А. Онкович, Г. Онкович, М. Палінчак, С. Рошко та ін.

Лінгводидактичні засади творення основних підручників для навчання української мови і літератури в системі рідномовного шкільництва західної діаспори частково розглядалися у працях таких науковців, як Б. Ажнюк, Г. Бигар, І. Осадченко, С. Романюк, І. Руснак, Б. Степанишин, І. Стражнікова та ін. До вагомих надбань вітчизняної педагогіки в західному зарубіжжі належать праці Г. Ващенко, Є. Жарського, П. Коваліва, О. Кульчицького,

К. Кисілевського, Л. Кисілевської-Ткач, І. Огієнка, Я. Рудницького, В. Чапленка, М. Чарторійського, Б. Шкандрія, Яра Славутича.

У вітчизняній педагогічній науці проведено низку компаративних досліджень (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, І. Василенко, А. Василюк, О. Матвієнко, О. Мілова, Н. Муқан, О. Овчарук, О. Пічкарь, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін) з проблем розвитку освіти й виховання у країнах Заходу, що також суттєво збагачують досвід навчання й виховання підростаючих поколінь. Цінними є праці вітчизняних і зарубіжних учених, які розглядали різні аспекти навчальної діяльності.

Водночас, аналіз джерельної бази дослідження та вивчення практичного досвіду навчання української мови і літератури в шкільній освіті західної діаспори і в Україні дозволили виявити суперечності між: умовами вивчення української мови та літератури в західній діаспорі та нереалізованими можливостями застосування цього досвіду в Україні; об'єктивною потребою всебічного аналізу організації навчальної діяльності з української мови та літератури і недостатнім рівнем її дослідження, узагальнення у вітчизняній педагогічній теорії і практиці; потребою реформування вітчизняної системи навчання української мови та літератури і необхідністю прогнозування тенденцій її розвитку на основі осмислення передових ідей педагогів західної діаспори.

Актуальність проблеми, її недостатнє теоретичне і практичне вивчення зумовили вибір теми дослідження: **«Організація навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945-1996 рр.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми «Розвиток освіти у країнах Європейського Союзу» (номер державної реєстрації 0114U005427) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 2 від 18.02.2015) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 28.04.2015).

Мета дослідження полягає у виявленні сутності й особливостей організації навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у період 1945-1996 рр. та обґрунтуванні можливостей використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) висвітлити організацію навчання української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у 1945–1996 рр. як науково-педагогічну проблему;
- 2) схарактеризувати навчальну діяльність з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори в означений історичний період;
- 3) виконати аналіз забезпечення навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори;

4) окреслити можливості використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України.

Об'єкт дослідження – система навчання української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи і технології організації навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945-1996 рр.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1945-1996 рр. Нижня межа (1945 р.) зумовлена масовою еміграцією українців після завершення Другої світової війни в Західну Європу й відкриттям при таборах для переміщених осіб (діпістів) українських шкіл, гімназій. Верхню межу (1996 р.) визначає прийняття Верховною Радою Конституції України (28.06.1996 р.), ст. 12 якої гарантує задоволення національно-культурних і мовних потреб закордонного українця.

Територіальні межі дослідження охоплюють такі країни як Австралія, Аргентина, Бразилія, Канада, США.

Методологічну основу дослідження становлять положення теорії наукового пізнання про явища об'єктивної дійсності, єдності теорії й практики; ідеї гуманізації освіти, неперервності освіти; філософські положення про взаємозв'язок освітніх, культурних, економічних, соціальних аспектів життєдіяльності суспільства, про різнобічний та гармонійний розвиток особистості; теоретичні основи навчання української мови та літератури; структурний та системний підходи до аналізу педагогічних явищ, а також принципи наступності та адаптації передового досвіду в педагогічній теорії і практиці.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використано методи: *теоретичні* (аналіз та синтез, індукція та дедукція для висвітлення специфіки історіографії проблеми дослідження; порівняльно-зіставний, структурний, біографічний методи для опрацювання архівних джерел; історико-логічний аналіз з метою виявлення особливостей розвитку шкільництва західної діаспори; логіко-системний аналіз задля виокремлення провідних педагогічних ідей навчання української мови і літератури в країнах Заходу; проблемно-пошуковий – для наукового обґрунтування розвитку змісту та організації навчання української мови і літератури в діаспорному середовищі упродовж 1945 – 1996 рр.; історико-хронологічний метод з метою розробки авторської періодизації організації навчальної діяльності з української мови та літератури; систематизації та узагальнення для формування суджень і висновків); *практичні* (он-лайн-інтерв'ювання, бесіди з представниками західної діаспори).

Джерельна база дослідження: збірники нормативних документів, суспільно-політична і педагогічна преса, зокрема, етнічна преса українців західної діаспори; довідково-бібліографічна, епістолярно-мемуарна література, в якій розглядаються різні аспекти розбудови життя і діяльності української еміграційної громади, насамперед освітньої діяльності; наукові праці, які

розкривають педагогічні, філософські, філологічні, соціальні аспекти виховання та розвитку українських дітей і молоді західної діаспори. Для проведеного дослідження цінним є зібрання інформаційних матеріалів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (*англ.* Central State Power Museum of Literature and Society of Ukraine), Національної бібліотеки України імені В. Стефаника (м. Львів), Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, відділу рукописів і текстології Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Кабінету літератури української діаспори імені Петра Гоя при Львівському національному університеті імені Івана Франка; художня та наукова література з приватних бібліотек; українсько-канадська преса другої половини ХХ ст., де були опубліковані художні твори українських письменників Канади, США, Німеччини та статті й рецензії педагогів і літературознавців західної діаспори; історико-педагогічні та літературознавчі дослідження (дисертації, монографії, посібники, матеріали конференцій та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* виявлено сутність та особливості організації навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у період 1945-1996 рр. (навчання дітей української мови і літератури в полілінгвальному середовищі; орієнтація на національну ідею; комплексне поєднання потенціалу навчання і виховання; наявність різних типів шкіл: українські католицькі школи, суботні школи українознавства, недільні школи українознавства; відповідність національно-культурним потребам, християнським звичаям і традиціям українського народу; виховання толерантного ставлення до культури інших народів країни проживання; відсутність навчально-методичного забезпечення та активне підручникотворення учителів-практиків); *висвітлено* організацію навчання української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у 1945–1996 рр. як науково-педагогічну проблему (джерельна база дослідження, класифікована за проблемною ознакою: праці загального змісту, науково-освітня література, історичні джерела, філологічна навчальна та методична література; принципи, покладені в основу дослідження: історизму, об'єктивності, системності, поліфакторності); *схарактеризовано* навчальну діяльність з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (принципи організації навчання: (принцип гуманізації та гуманітаризації навчання, відкритості та динамічності взаємодії з навколишнім світом; співтворчості учителя й учня; розвивального характеру навчання, науковості, системності, послідовності, наступності, доступності, народності; методику навчання української мови і літератури, що синтезувала вивчення української літератури і засвоєння мовно-граматичного матеріалу); *виконано аналіз* навчально-методичного забезпечення навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (навчальні посібники, читанки,

підручники та хрестоматії); *окреслено* можливості використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України.

Уточнено зміст понять: організація навчальної діяльності, чужомовне середовище, іншомовне середовище, поліетнічне середовище, етнокультурне середовище, іншомовний простір.

Подальшого розвитку набули ідеї щодо доцільності творчого використання педагогічного досвіду організації навчання з української мови і літератури в шкільній освіті західної діаспори означеного періоду в освітньому просторі України.

У науковий обіг введено нові факти, теоретичні ідеї й підходи до навчання української мови і літератури, маловідомі та невідомі документи, що розширюють знання про організацію навчальної діяльності з української мови і літератури в шкільній освіті західної діаспори досліджуваного періоду.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено авторський спецкурс «Навчання української мови і літератури в освітніх установах західної діаспори (1945-1995 рр.)», матеріали якого використовуються в освітньому процесі системи неперервної педагогічної освіти України при підготовці майбутніх педагогів та під час проведення курсів підвищення кваліфікації для учителів української мови і літератури, здобувачами вищої освіти для підготовки презентацій, доповідей і повідомлень на наукових конференціях, семінарах, круглих столах.

Основні результати та джерельна база дослідження використовуються викладачами системи вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Порівняльна педагогіка», «Методика навчання української мови», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання української мови та літератури у середній та вищій школі», «Основи українознавства з методикою викладання», «Літературна пропедевтика та методика навчання літературного читання», «Нові підходи до вивчення освітньої галузі «Мови і літератури в початковій школі».

Вони можуть бути використані для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти в Україні та українському зарубіжжі, а також для виконання подальших науково-педагогічних досліджень.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/81 від 26.04.2017), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/10/03/711 від 15.05.2017), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/24 від 23.05.2017), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17/15-2530 від 27.09.2017), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 8/1 від 12.01.2018).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорені на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Духовний розвиток особистості в аспекті слов'янського лінгвокраїнознавства» (Хмельницький,

2015); «Українська діаспора: проблеми дослідження» (Острог, 2016); «Літературна етноімагологія: рецепція України та її культури в наукових працях Мікулаша Неврлого» (Хмельницький, 2016); «Сучасний вимір філологічних наук» (Львів, 2017); «Сучасна філологія: актуальні питання та перспективи дослідження» (Люблін, 2017); *всеукраїнських* – «Сучасні педагогічні дослідження в Україні» (Хмельницький, 2016); «Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація» (Мукачеве, 2016); «Духовні витoki Поділля: «Просвіта» в історії краю» (Хмельницький, 2016); Одинадцять педагогічних читання пам'яті М. М. Дарманського: компетентнісний підхід у професійній підготовці педагогічних кадрів (Хмельницький, 2016); «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (Кам'янець-Подільський, 2017); «Вплив ідей Реформації на розвиток сучасної освіти і педагогічної науки» (Хмельницький, 2017); *міжвузівській* – «Підготовка вчителя нової української школи: проблеми та шляхи їх вирішення» (Хмельницький, 2017). Основні положення, висновки та результати отримали позитивну оцінку на наукових семінарах і засіданнях кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2015-2018 рр.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечена методологічною обґрунтованістю вихідних позицій; використанням методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом значного обсягу архівних та науково-педагогічних джерел, навчально-методичної літератури, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу закладів системи вищої освіти України.

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у 14 одноосібних публікаціях: з них – 5 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 3 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних), 9 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (328 найменувань, з них 25 – іноземними мовами), 10-ти додатків. Обсяг дисертації становить 240 сторінок, із них 180 сторінок основного тексту. Роботу ілюстровано 3-ма таблицями та 3-ма рисунками на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, методи дослідження; подано хронологічні і територіальні межі дослідження; представлено джерельну базу; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження; відображено структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Організація навчання української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945 – 1996 рр.) як педагогічна проблема**» висвітлено історіографії проблеми дослідження та визначено рівень її наукового осмислення, охарактеризовано українські заклади освіти у країнах Заходу, представлено авторську періодизацію розвитку навчання української мови і літератури в західній діаспорі.

Встановлено, що результати аналізу діяльності українських освітніх закладів за кордоном представлені у наукових та науково-популярних працях. Найвний масив першоджерел розподілений на чотири групи. До першої з них належать праці загального змісту, в яких в цілому проаналізовано закордонне українство – від причин еміграції з України на різних етапах її історії до його місця та ролі в соціально-економічній, освітній та культурній сферах країн проживання. Друга група науково-освітньої літератури значно наближена до висвітлення розвитку українського шкільництва поза межами нашої держави і характеризується науковим аналізом, повнотою й достовірністю висвітлення специфіки діяльності наукових установ та українських освітніх закладів, а також внеску окремих науковців у вивчення українознавчих предметів. Широко представлена історія еміграційного шкільництва в третій групі української історіографії. Четверту групу першоджерел становить філологічна навчальна та методична література, наукові дослідження в галузі словесності, методики навчання української мови і літератури в діаспорному середовищі.

Опрацювання джерельної бази уможливило виявлення безпосереднього зв'язку між розвитком українського шкільництва у країнах Заходу та історією української еміграції. З'ясовано, що рівень отримання української освіти на вигнанні залежав від бажання трансформувати свої знання у творення власної держави, що було продемонстровано конкретними справами після проголошення незалежності України 1991 року.

Схарактеризовано діяльність закладів освіти у країнах Заходу. Для дітей емігрантів і біженців з України поза історичною батьківщиною (як в Європі, так і за океаном) організовувались суботні та недільні (парафіяльні) школи. У 1950 р. в Австралії з'явилися перші народні суботні українознавчі школи. При великих школах функціонували дошкільні заклади та були організовані однодворічні вчительські курси. На 1-му Всеавстралійському з'їзді вчителів українських суботніх шкіл (Мельбурн, 1956 р.) утворено Українську центральну шкільну раду з осередками в Мельбурні та Аделаїді. Найбільше українських шкіл працювало в 1959 році, а саме 39 із загальною кількістю 2072 учнів.

Встановлено, що у США сформувалися освітні заклади трьох типів: українські католицькі школи (понад 60, в яких навчалось 16 тис. учнів); суботні школи українознавства (близько 50 з чисельністю 4 тис. учнів); недільні школи українознавства, де вивчали переважно предмети релігійного спрямування, українську мову, історію України та українську культуру.

Представлено авторську періодизацію розвитку шкіл українознавства в країнах поселення українців.

Перший період (1945 – 1949 рр.) – відновлення українського шкільництва. У таборах для переміщених осіб в Західній Німеччині функціонували школи, гімназії для дітей-емігрантів, також поновились діяльність вищої школи – Українського вільного університету, Українського техніко-господарського інституту.

Другий період (1949 – 1960 рр.) – інституалізації та централізації управління українським шкільництвом – характеризується масовим переселенням українців із Західної Європи на американський континент та в Австралію. Спершу діти емігрантів навчалися в школах, які відкривалися при церквах, згодом засновувалися приватні заклади освіти, школи українознавства.

Третій період (1960 – 1985 рр.) – інтенсифікації розвитку українського шкільництва. Йому характерна найпродуктивніша діяльність і розвиток шкільної освіти в західній діаспорі. Активізує власну діяльність педагогічна громада, зокрема за визнання української як мови національної меншини на державному рівні відповідно до законодавства Канади і США. У результаті активної громадської позиції у 70-х роках ХХ століття у Канаді і США відкривались двомовні школи, а при університетах – відділи слов'язнавства, кафедри української мови (Оттава, Торонто, Вінніпег, Саскатун, Ріджайна, Едмонтон (Канада)).

Четвертий період (1985 – 1996 рр.) – актуалізації ідей білінгвізму та занепаду українського шкільництва. Означений період характеризується суттєвим скороченням шкіл українознавства (Австралія, Канада, США). У Канаді і США практикувалося навчання дітей у двомовних школах (англійською та українською) по 5–6 годин на тиждень.

У другому розділі **«Характеристика навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945 – 1996 рр.)»** розкрито принципи організації навчальної діяльності, представлено результати аналізу методики навчання з української мови та літератури, досліджено діаспорні україномовні підручники як основний засіб навчання української мови і літератури.

У ході дослідження визначено, що школи утримувалися за кошти батьків. Учні обов'язково вивчали рідну мову і літературу упродовж чотирьох років, удосконалювали знання під час літніх канікул у молодіжних таборах, пластових організаціях, чимало з них вступали у заклади вищої освіти на відділи славістичних студій в університетах.

Означено, що в країнах західної діаспори навчання української мови і літератури в школах українознавства, українських гімназіях, на курсах були обов'язковими. Заклади освіти переважно були суботніми й утримувалися при українських церквах, у містах із великими українськими громадами. Учителями шкіл українознавства, гімназій були переважно випускники педагогічних закладів, які проходили стажування, підвищували кваліфікацію на курсах. В освітньому процесі використовувались посібники і підручники авторів, якими були вчителі-практики О. Копач, Д. Нитченко, М. Овчаренко, Н. Пазуняк, В. Радзикович, Б. Романенчук, Є. Федоренко, І. Шклянка, А. Юриняк та ін.

У педагогічній діяльності вчителі-філологи керувалися принципами організації навчання української мови та літератури в умовах поліетнічного середовища (принцип гуманізації та гуманітаризації навчання, відкритості та динамічності взаємодії з навколишнім світом; співтворчості вчителя й учня; розвивального характеру навчання тощо). Означені принципи покладені в основу як діяльності освітнього закладу загалом, так і взаємодії вчителя й учня: використання методів і прийомів, змісту навчання, підготовка низки вправ, завдань для самостійної роботи, проведення уроків з української мови і літератури. Педагоги репродукували систему заходів, які містили загальнокультурні компоненти в змісті, формах і методах навчання й у такий спосіб сприяли формуванню особистості учня, розвитку його/її творчих здібностей.

В основу організації навчальної діяльності у вивченні української мови і літератури було покладено принцип науковості, який розкривав причиново-наслідкові зв'язки явищ, процесів, залучення до засобів навчання науково перевічених знань шляхом апробації; дидактичний принцип системності, який ставив певні вимоги і до побудови змісту навчання, і до учасників освітнього процесу (вчителя й учня); принцип послідовності передбачав забезпечення поетапного засвоєння знань, планомірного навчання, його поступового диференціювання, розподілу навчального матеріалу на логічно завершені фрагменти, порядок їх опрацювання; принцип наступності сприяв реалізації вищезгаданих дидактичних принципів та встановлював зв'язки між новими й раніше здобутими знаннями, уможлиблював підготовку школярів до оволодіння більш складними знаннями.

Педагоги реалізували принципи доступності викладу навчального матеріалу (підручники не завантажені рубрикаціями, заполітизованістю, зайвими творами, художніми текстами, заідеологізованими ремарками, що відволікають увагу учня від засвоєння ним основного матеріалу), народності (зроблено наголос на формуванні в школярів національної свідомості, любові до України, її народу, шанобливого ставлення до національних традицій і звичаїв), гуманізації (формування в учнів високих моральних, етичних принципів, розвитку духовних сил; у підручниках є чимало текстів повчального, виховного значення, спрямованих на прищеплення дітям любові до ближнього, до природи, співчуття), наступності (добір та розміщення текстових і дидактичних матеріалів за принципом дидактики, відповідно до якої знання, вміння й навички формуються в певній послідовності, кожен наступний елемент навчального матеріалу взаємопов'язується з попереднім, спирається на нього й готує учня до засвоєння нового матеріалу). Центральне завдання, яке ставили перед собою педагоги – це практична реалізація означених дидактичних принципів. Основоположна роль учителя полягала в креативному підході до подачі навчальної дисципліни задля активізації діяльності учнів у процесі засвоєння ними нових знань, умінь і навичок.

У західному світі широко використовувались підручники для початкової і середньої школи Л. Білецького (Перша читанка (1951) та Рідне слово (1956),

І. Боднарука, П. Волиняка, М. Дейко, К. Кисілевського, Д. Нитченка, М. Овчаренко та ін.

З'ясовано, що організація навчання дітей української мови і літератури поза межами Батьківщини є унікальним прикладом збереження національної самобутності, прищеплення молодому поколінню знань про Україну, рідні звичаї і традиції, тож діти, які змалку засвоїли основи української мови і літератури в чужомовному середовищі, вільно володіють рідною мовою упродовж всього життя.

У третьому розділі «**Забезпечення навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори**» висвітлено освітню складову та виховний потенціал навчання української мови і літератури, окреслено можливості використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України.

Визначено, що основною метою педагогічно-методичної системи, використовуваної в українознавчих школах досліджуваного періоду було формування в учнів мотивів, уявлень, понять, світогляду, норм поведінки, морально-етичних норм і переконань, розвиток здібностей, вольових та емоційних якостей тощо.

З'ясовано, що основне завдання шкільної освіти західної діаспори полягало у збереженні етнічної, національної ідентичності в чужомовному середовищі, прищепленні дітям з дошкільного віку, надалі – в українській школі – національно-культурної самобутності.

Специфіку навчання учнів у діаспорному середовищі склали різноманітні організаційні форми, внутрішні і зовнішні чинники: мета, завдання, особливості навчальних дисциплін, наповнюваність учнів в класі, забезпечення школи підручниками, посібниками, методи навчання, форми організації роботи з учнями (класне чи індивідуальне навчання) тощо. Серед зовнішніх чинників виокремлюємо такі чинники як місце здійснення навчання, вплив зовнішнього середовища на формування світогляду, виховання учнів, їхнє матеріальне забезпечення, побут, в умовах якого здійснюється самостійна робота школярів.

Підкреслено, що в умовах білінгвального навчання у полікультурному середовищі країни проживання вчителі особливу увагу звертали не лише на вивчення української мови, засвоєння граматичних правил, а й на художнє слово, яке здатне створити екзистенційно-комфортні умови для проживання в іншомовному середовищі, розвивати у школярів моральні якості, виховувати любов до України, пошану до духовних цінностей українців.

Освоєння знань, формування і розвиток умінь і навичок з української мови та літератури реалізувалося в освітньому середовищі, атрибутами якого є створення учителем-словесником позитивного емоційного фону, творчого мікроклімату в класі на базі навчальних ситуацій, дидактичної гри, інших педагогічних технологій згідно з вимогами часу та відповідно до потреб й інтересів учнів. Серед основних завдань, на виконання яких спрямоване вивчення української мови і літератури – збагачення чуттєвого досвіду

школяра, забезпечення розвитку сприймання за допомогою виконання завдань, що формують волю, впевненість у своїх силах, позитивну мотивацію з метою підвищення успішності та результативності навчання. Учителі-словесники прививали учням любов до читання художніх текстів, засвоєння знань з української літератури, розвиток особистісного сприймання школярем слова в художньому контексті. Освоєння художнього світу, аксіологічних параметрів супроводжувалось співучастю вчителя й учня, в результаті чого актуалізувалося збагачення дитячого досвіду, розвиток творчої уяви, духовної свідомості школяра.

Діаспорна шкільна література, кількість робіт, присвячених проблемам дослідження вивчення української філології в школі, вказують на факт належного дидактичного супроводу, дидактичного забезпечення навчання української мови і літератури в освітніх установах західної діаспори досліджуваного періоду. Читанки, підручники з української літератури, хрестоматії виконували у західній українській діаспорі важливу роль національної освіти і виховання, сприяли розвитку естетично-художніх смаків та формували історичну пам'ять молодого покоління, прищеплювали любов до рідної мови, культури України.

Виконаний аналіз діаспорних україномовних підручників як основного засобу навчання української мови і літератури надав можливість висувати, що дидактичні компоненти в їхній структурі містять елементи виховання учнів засобами художнього слова, увиразнюють можливості для морально-етичного виховання, формування християнських морально-духовних цінностей. Адже майстерно змодельований художній текст впливає на почуття, естетичні переживання, які охоплюють здатність стимулювати духовність і високоморальні вчинки, протистояти культивуванню песимістичних поглядів, негативних смаків, вироблення непримиренності до підлості і жорстокості, а в полікультурному середовищі сприяють прищепленню любові до рідної мови, до прабатьківщини й у такий спосіб сповільнюють процес асиміляції.

Досліджено співпрацю України з діаспорними спільнотами у країнах Заходу, виконано аналіз програм обмінів наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та наукових установ, що реалізуються з метою вивчення потреб закордонних українців, налагодження обміну досвідом. Окреслено можливості творчого використання ідей педагогів західної діаспори в освітніх закладах сучасної України шляхом викладання дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Дидактика», «Історія української освіти», «Методика викладання української мови», «Методика викладання української літератури». Використання ідей педагогів західної діаспори покладено в основу розробки авторського спецкурсу «Навчання української мови і літератури в освітніх установах західної діаспори (1945 – 1995 рр.)» з метою поглиблення знань майбутніх фахівців освітньої галузі щодо використання потенціалу креативного мислення, напрацьованого досвіду попередників у процесі професійного самовдосконалення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення наукового завдання щодо виявлення і розкриття особливостей організації навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у період 1945-1996 рр. Результати виконаного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Організація навчання з української мови та літератури у шкільній освіті західної діаспори досліджуваного періоду – це багатофункціональний процес, що реалізується в умовах середовища країни проживання української діаспори, спрямований на освоєння знань, формування і розвиток умінь і навичок учнів. Особливостями цього процесу є навчання дітей української мови і літератури в полілінгвальному середовищі; орієнтація на національну ідею; комплексне поєднання потенціалу навчання і виховання; наявність різних типів шкіл: українські католицькі школи, суботні школи українознавства, недільні школи українознавства; відповідність національно-культурним потребам, християнським звичаям і традиціям українського народу; виховання толерантного ставлення до культури інших народів країни проживання; відсутність навчально-методичного забезпечення та активне підручникотворення учителів-практиків.

Принципи історизму, об'єктивності, системності, поліфакторності, покладені в основу дослідження, уможливили виконання аналізу історіографії проблеми дослідження, яка охоплює широку джерельну базу шкільництва української діаспори. Її класифіковано за проблемною ознакою: праці загального змісту, що висвітлюють причини еміграції, соціальні, економічні, освітні, культурні аспекти життєдіяльності української діаспори; наукова та освітня література, в якій відображено специфіку функціонування українських освітніх та наукових установ за кордоном; історичні джерела, що досліджують історію еміграційного шкільництва; філологічні напрацювання представників української діаспори, відображені у навчальній та методичній літературі.

З'ясовано, що освітня та наукова діяльність української діаспори мала важливе значення для розвитку полікультурного суспільства країн Заходу, розвитку мовної політики як засобу регулювання етнонаціонального розвитку, реалізації концепції толерантної міжетнічної взаємодії, пом'якшуючим фактором можливого конфліктогенного стану. Доведено, що в кожній державі, де проживали українці, політика щодо мовної освіти національних меншин мала свої особливості: більш комфортно, на демократичних засадах розвивалося українське шкільництво в Австралії, Канаді та США, відкривалися школи різних типів, двомовні школи, працювали українські видавництва, друкувались шкільна література і рідномовні періодичні педагогічні видання.

2. Схарактеризовано навчальну діяльність з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори в означений історичний період, в основу якої покладено принципи гуманізації та гуманітаризації навчання, відкритості та динамічності взаємодії з навколишнім світом; співтворчості

учителя й учня; розвивального характеру навчання, науковості, системності, послідовності, наступності, доступності, народності.

Доведено, що українська мова, як мова навчання, є важливою складовою загального змісту шкільної освіти і спрямована на формування функціональної грамотності учнів. У діаспорному полілінгвальному середовищі усне і писемне мовлення є не лише навчальним умінням, а й основним засобом опанування інших дисциплін в школі українознавства.

Виконано аналіз методики навчання української мови і літератури, що синтезувала вивчення української літератури і засвоєння мовно-граматичного матеріалу. Навчання розпочиналося в українських дошкільних закладах освіти з вивчення літер. У початковій школі учнів навчали читати і писати, формували й удосконалювали уміння і навички мовленнєвої діяльності, формували мотивацію до вивчення української мови, приділяли увагу поступовому розвитку й адаптації до життя в соціумі.

Виявлено, що організація навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945–1996 рр.) є складною динамічною системою, компонентами якої є специфіка організації освітнього процесу; навчального простору; позашкільної комунікації в чужомовному просторі (родина, друзі, позашкільні навчальні заклади – літні табори відпочинку, гуртки молодіжної організації «Пласт», драматичні, мистецькі гуртки тощо); комунікації на різних рівнях освітнього процесу; організації самостійної роботи (читання української художньої літератури, виконання вправ з української мови, ведення словника української мови).

З'ясовано, що організаційна діяльність з навчання з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945-1996 рр.) передбачала застосування різних її форм, що визначали формат співпраці учителя та учнів у часопросторовому вимірі. У шкільній освіті діаспори учителі надавали перевагу таким формам навчання як класно-урочна, індивідуальна, групова, самостійна робота, враховуючи особливості психічного й анатомо-фізіологічного розвитку дітей певного віку. Під час організації навчання вчителі української мови і літератури особливу увагу приділяли забезпеченню умов для розвитку в учнів позитивних емоцій, як передумови активної пізнавальної діяльності, а відтак спрямовували власну діяльність на досягнення дидактичної та виховної мети – формування всебічно розвиненої особистості учня.

Організація навчальної діяльності з української мови та літератури в освітніх закладах західної діаспори в досліджуваний період була зумовлена сукупністю змісту, форм, прийомів (методів) навчання школярів заради досягнення дидактичної мети, яка атрибує педагогічно-методичну систему, спрямовану на формування в учнів мотивів, уявлень, понять, формування світогляду, норм поведінки, морально-етичних норм, переконань, розвиток здібностей, вольових та емоційних якостей тощо.

Навчальній діяльності з української мови та літератури в іншомовному середовищі характерна співпраця учителів, учнів та батьків, що формує

навчальний простір, своєрідне інформаційно-комунікативне середовище (школа – позашкільні навчально-виховні заклади – українська родина).

Засади, покладені в основу організації навчання української мови та літератури в українській діаспорі, охоплювали формування єдності змістових та мотиваційних компонентів навчання української мови; побудову навчального предмета з філології відповідно до навчального плану та методичних порад «Рідної школи»; інтеграцію специфічних особливостей рідної мови в полілінгвальному середовищі та інваріантних можливостей різних предметів у школі українознавства; комплексне поєднання репродуктивної й продуктивної природи навчальної діяльності; акцентацію на самостійності учнів у процесі навчання.

Для організації навчання української мови та літератури в українській діаспорі характерні особистісна спрямованість діяльності, забезпечення неординарної позитивної мотивації учнів (усвідомлення необхідності навчання), розвиток комунікативних і креативних здібностей учнів, розвиток прагнення учнів до успіху, вміння працювати в групі, в колективі. Завдяки такій організації освітнього процесу, учні у шкільній освіті діаспори отримували належне виховання засобами рідного слова, розвивали інтелект, отримували знання, після завершення школи українознавства вони продовжували навчання в коледжах та вищих освітніх закладах країни проживання, інших західних держав.

3. Виконано аналіз навчально-методичного забезпечення навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори. Закцентовано на організаційних та дидактичних проблемах, особливостях діяльності вчителів-словесників, педагогів початкових класів шкіл українознавства в еміграційному освітньому просторі. Аналіз літературо- та мовознавчої, історико-педагогічної, філософської, психолого-педагогічної літератури засвідчив, що підручники, навчальні та методичні посібники, читанки є цінним джерелом для визначення науково-педагогічних засад, педагогічних ідей, внеску педагогів у розвиток української філології та її застосування в освітніх установах західної діаспори.

Встановлено, що формування світоглядних та педагогічних ідей авторів навчальних посібників детерміновано певними чинниками: внутрішніми, що уможлилювали становлення світоглядної, професійної позиції авторів (макросередовище – виховання в національно свідомих родинах, захоплення творчістю Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки); зовнішніми – вплив соціально-політичних, економічних, освітньо-культурних особливостей в Україні, що змусили педагогів емігрувати й реалізувати педагогічний досвід, знання в поліетнічному середовищі, навчаючи українських дітей рідної мови; поєднання системи багатокультурності, поліетнічності української філологічної освіти, педагогічної науки західної діаспори з концепцією гуманізму та глибокого патріотизму, свідченням чого є характеристика діаспорного підручникотворення та книговидання, захист магістерських та дисертаційних робіт; спілкування й співпраця з передовими педагогами Л. Білецьким, Г. Ващенком, М. Дейко, К. Кисілевським, С. Русовою,

В. Луцівим, які суттєво вплинули на формування світорозуміння, світосприйняття, переконання, аксіологічні виміри та мотивацію до активної творчої діяльності освітян української діаспори в період 1945–1996 рр.

4. Окреслено можливості використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України. У процесі дослідження виявлено, що організаційні засади проведення уроків з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори не втратили своєї актуальності і нині, в умовах реформування національної освіти в Україні. Їх доцільно використовувати як в початковій школі, так і при формуванні системи науково-методичного забезпечення середньої освіти як зразок удосконалення форм, методів навчання і виховання учнів. Творчі напрацювання педагогів діаспори можуть стати корисними вчителям-словесникам в Україні під час навчання іноземних студентів, які вивчають українську мову як другу іноземну.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне вивчення усіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективами подальшого студіювання актуалізованих у дослідженні питань вважаємо висвітлення діяльності відомих освітян – представників української діаспори, програм підготовки майбутніх учителів української мови та літератури у закордонних закладах вищої освіти, специфіки організації навчання дітей українських емігрантів у білінгвальних школах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Публікації у виданнях, що включені до наукометричних баз даних

1. ¹ Рибак Т. М. Особливості методичної роботи україномовних шкіл за кордоном / Т. М. Рибак // Педагогічний дискурс. – 2015. – Вип. 19. – С. 155–160.
2. ² Рибак Т. Дидактичний потенціал виховання учнів засобами художнього слова в освітніх установах західної української діаспори / Тетяна Рибак // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка. – 2017. – № 2. – С. 162–168.
3. ³ Рибак Т. Стан вивчення еволюції українського шкільництва західної діаспори в педагогічній науці / Тетяна Рибак // Педагогічний дискурс. – 2017. – Вип. 23. – С. 119–125.

Публікації у наукових фахових виданнях України

4. Рибак Т. З історії західної діаспори: вивчення української мови і літератури в суботніх школах українознавства / Тетяна Рибак // Молодь і ринок. – 2015. – № 6 (125). – С. 125–131.

¹Видання водночас включено до переліку наукових фахових видань України.

²Видання водночас включено до переліку наукових фахових видань України.

³Видання водночас включено до переліку наукових фахових видань України.

5. Рибак Т. Дидактичні компоненти в підручниках з української мови для початкових класів освітніх установ західної діаспори / Тетяна Рибак // Педагогічна освіта : теорія і практика. – 2017. – Вип. 22 (1), ч. 2. – С. 306–310.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Рибак Т. М. Тенденції розвитку української мови в шкільництві західної діаспори / Т. М. Рибак // Українська мова і нація. – 2015. – Вип. 6. – С. 116–124.

7. Рибак Т. Методична база та методи викладання української мови і літератури в діаспорній школі (аналіз підручників) / Тетяна Рибак // Українська діаспора : проблеми дослідження : тези доповідей Міжнародної наукової конференції (Острог, 27–28 вересня 2016 р.). – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. – С. 187–189.

8. Рибак Т. М. Український вільний університет як дидактичний центр освітньо-наукового розвитку шкільництва / Т. М. Рибак // Одинадцять педагогічних читання пам'яті М. М. Дарманського : компетентнісний підхід у професійній підготовці педагогічних кадрів : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 12 жовтня 2016 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2016. – С. 59–64.

9. Рибак Т. М. Особливості вивчення української мови і літератури в діаспорних школах / Т. М. Рибак // Вища школа і ринок праці : інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація : збірник тез доповідей всеукр. наук.-практ. конф. (Мукачево, 19-21 жовтня 2016 р.). – Мукачево : вид-во МДУ, 2016. – С. 199–201.

10. Рибак Т. М. Методика компонентів у структурі підручників з української філології західної діаспори / Т. М. Рибак // Pedagogika. Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka : Zbiór artykułów naukowych Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (Gdańsk, 30.03.2016-31.03.2016). – Warszawa : Wydawca : Sp. zo.o. «diamond trading tour», 2016. – С. 12–19.

11. Рибак Т. М. Досвід українського шкільництва в західній діаспорі: проблеми вивчення рідної мови та шляхи їх вирішення / Т. М. Рибак // Підготовка вчителя нової української школи : проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали міжвуз. (заочної) наук.-практ. конференції (Хмельницький, 28 лютого 2017 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2017. – С. 227–230.

12. Рибак Т. М. Наука про українську літературу та впровадження її на практиці в діаспорному середовищі / Т. М. Рибак // Сучасний вимір філологічних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 21–22 липня 2017 р.). – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2017. – С. 70–73.

13. Рибак Т. М. Діяльність українських навчальних закладів за кордоном (1945–1996 pp.) / Т. М. Рибак // Modern philology : relevant issues and prospects of research : Conference proceedings. International research and practice conference (Lublin, 20–21 October, 2017). – Lublin : Izdevnieciba «Baltija Publishig», 2017. – С. 196–199.

14. Рибак Т. Навчання української мови і літератури в освітніх установах західної діаспори (1945-1995 рр.) : спецкурс для студентів педагогічних спеціальностей. – Хмельницький : ХГПА, 2017. – 76 с.

АНОТАЦІЯ

Рибак Т.М. Організація навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945–1996 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. – Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України. – Львів, 2018.

У дисертації виявлено і розкрито особливості організації навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у період 1945-1996 рр. (навчання в полілінгвальному середовищі; орієнтація на національну ідею; комплексне поєднання потенціалу навчання і виховання; наявність різних типів шкіл; відповідність національно-культурним потребам, християнським звичаям і традиціям українського народу; виховання толерантного ставлення до культури інших народів країни проживання; відсутність навчально-методичного забезпечення та активне підручникотворення учителів-практиків). Висвітлено організацію навчання української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори у 1945–1996 рр. як науково-педагогічну проблему (джерельна база дослідження; принципи, покладені в основу дослідження). Схарактеризовано навчальну діяльність з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (принципи організації навчання: гуманізації та гуманітаризації навчання, відкритості та динамічності взаємодії з навколишнім світом; співтворчості учителя й учня; розвивального характеру навчання; науковості, системності, послідовності, наступності; доступності, народності; методику навчання української мови і літератури). Виконано аналіз навчально-методичного забезпечення навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори. Окреслено можливості використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України.

Уточнено зміст понять: організація навчальної діяльності, чужомовне середовище, іншомовне середовище, поліетнічне середовище, етнокультурне середовище, іншомовний простір.

Подальшого розвитку набули ідеї щодо доцільності творчого використання педагогічного досвіду організації навчання з української мови і літератури в шкільній освіті західної діаспори означеного періоду в освітньому просторі України.

У науковий обіг введено нові факти, теоретичні ідеї й підходи до навчання української мови і літератури, маловідомі та невідомі документи.

Ключові слова: західна діаспора, організація навчання, українська література, українська мова, шкільна освіта.

АННОТАЦІЯ

Рибак Т.М. Организация учебной деятельности по украинскому языку и литературе в школьном образовании западной диаспоры (1945–1996 гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – Общая педагогика и история педагогики. – Национальный университет «Львовская политехника», Министерство образования и науки Украины. – Львов, 2018.

В диссертации выявлены и раскрыты особенности организации учебной деятельности по украинскому языку и литературе в школьном образовании западной диаспоры в период 1945–1996 гг. (обучение в полилингвальной среде, ориентация на национальную идею, комплексное сочетание потенциала обучения и воспитания, наличие различных типов школ, соответствие национально-культурным потребностям, христианским обычаям и традициям украинского народа, воспитание толерантного отношения к культуре других народов страны проживания, отсутствие учебно-методического обеспечения и активное написание учебников учителями-практиками). Отражена организация обучения украинскому языку и литературе в школьном образовании западной диаспоры в 1945-1996 гг. как научно-педагогическая проблема (источники базы исследования; принципы, положенные в основу исследования). Охарактеризована учебная деятельность по украинскому языку и литературе в школьном образовании западной диаспоры (принципы организации обучения: гуманизации и гуманитаризации обучения, открытости и динамичности взаимодействия с окружающим миром; сотворчества учителя и ученика; развивающего характера обучения; научности, системности, последовательности, преемственности; доступности, народности; методика обучения украинскому языку и литературе). Выполнен анализ учебно-методического обеспечения учебной деятельности по украинскому языку и литературе в школьном образовании западной диаспоры. Определены возможности использования идей педагогов западной диаспоры в современном образовании Украины.

Уточнено содержание понятий: организация учебной деятельности, иноязычная среда, полиэтническая среда, этнокультурная среда, иноязычное пространство.

Дальнейшее развитие получили идеи о целесообразности творческого использования педагогического опыта организации обучения по украинскому языку и литературе в школьном образовании западной диаспоры указанного периода в образовательном пространстве Украины.

В научный оборот введены новые факты, теоретические идеи и подходы к обучению украинского языка и литературы, малоизвестные и неизвестные документы.

Ключевые слова: западная диаспора, организация обучения, украинская литература, украинский язык, школьное образование.

ANNOTATION

Rybak T.M. The organization of Ukrainian language and literature learning in the Western diaspora schooling (1945-1995). – On the rights of manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2018.

The peculiarities of the Ukrainian language and literature learning organization in the western diaspora school education during 1945-1996 are revealed and defined in the thesis. According to the research results, the possibilities of the Western diaspora educators' ideas in modern education of Ukraine application are justified. For the first time the peculiarities of the Ukrainian language and literature learning organization in the western diaspora school education (1945-1996) were defined and described (teaching children the Ukrainian language and literature in multilingual environment; orientation to the national idea; a complex combination of education and upbringing potential; availability of different types of schools: the Ukrainian Catholic schools, Saturday schools of Ukrainian studies, Sunday schools of Ukrainian studies; conformity to national and cultural needs, the Christian customs and traditions of the Ukrainians; development of tolerant attitude towards the culture of other people living in the country of residence; the lack of teaching and methodological support and active textbook preparation of practicing teachers). The Ukrainian language and literature learning process organization in the western diaspora school education (1945-1996) is defined as a scientific and pedagogical issue (reference framework of the research is classified according to the issue: works of general content, scientific and educational literature, historical sources, philological educational and methodological literature; principles forming the basis of the research are the following: historicism, objectivity, systemacity, the principle of multifactorial approach). The Ukrainian language and literature learning organization in the western diaspora school education is described (principles of learning process organization: principle of humanization and humanitarian approach to learning, openness and dynamism of interaction with the surrounding world; creative interaction of teacher and student; developmental nature of learning, scientific orientation, systemacity, consistency, continuity, availability, national orientation; methodology for the Ukrainian language and literature learning that synthesized the study of the Ukrainian literature, the acquisition of language and grammar material). The analysis of educational and methodological provision of the Ukrainian language and literature learning in the western diaspora school education is conducted

(manuals, reader books, textbooks and anthologies); the possibilities of using the ideas of the western diaspora educators in modern education of Ukraine are outlined.

The following notions are clarified: learning process organization, foreign language environment, multiethnic environment, ethnocultural environment, foreign language space.

The ideas of the expediency of the creative use in the Ukrainian educational system of the pedagogical experience of the Ukrainian language and literature learning organization in the western diaspora school education of the defined period gained further development.

The new facts, theoretical ideas and approaches to the Ukrainian language and literature learning, recondite and unknown documents, which extend the knowledge about the Ukrainian language and literature learning organization in the western diaspora school education of the defined period were introduced into the scientific circulation.

Keywords: Western diaspora, learning organization, Ukrainian literature, Ukrainian language, schooling.

Підписано до друку 12.11.2018 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Ум.др.арк.0,9. Наклад 100 прим.
Зам. №1211-1-2018

Видавництво ТзОВ «ЗУКЦ»

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників
та книгорозповсюджувачів видавничої продукції ДК № 408 від 09.04.2001р.
вул. Вітовського, 25, м. Львів, 79011*

